

Alin SCRIDON
(Universitatea de Vest din
Timi oara)

Un protopop i epoca sa. Circularele lui Gherasim Sârb

Abstract: An archpriest and his era. Gherasim Sârb's circulars. For the preparation of this study were analyzed approximately five hundred shared documents issued by deanery of Belin and signed by Father Gherasim Sârb, the man who not only led the souls of the faithful of his parish, but the priests of the deanery Belin, in the early twentieth century. Based on these considerations this research is supported by two pillars: in the first part is presented the biographical data of the priest Gherasim Sârb, then based solely on the documents from Timisoara Metropolitan Archive, we can draw the necessary conclusions on the activity during the Archpriest mandate at Belin.

Keywords: archpriestship, priest, circulars, parish, Gherasim Sârb.

Rezumat: În vederea întocmirii acestui studiu au fost analizate aproximativ 500 circulare emise de protopopiatul din Belin și semnate de părintele Gherasim Sârb, omul care a condus destinele sufletelor nu numai ale credincioșilor din parohia sa, ci și ale preoților din *Tractul Belin* la începutul secolului al XX-lea. Pornind de la aceste considerente, prezenta cercetare este susținută de doi piloni: în prima parte se urmărește o prezentare a datelor biografice ale părintelui Gherasim Sârb, apoi, exclusiv pe baza documentelor arhivistice mitropolitane timișorene, vom extrage concluziile ce se impun asupra activității din timpul mandatului de protoiereu la Belin.

Cuvinte cheie: *Protopopiat, preot, circulare, parohie Gherasim Sârb*

În vederea întocmirii acestui studiu au fost analizate aproximativ 500 circulare¹ emise de protopopiatul din Belin și semnate de părintele Gherasim Sârb, omul care a condus destinele sufletelor nu numai ale credincioșilor din parohia sa, ci și ale preoților din *Tractul Belin*² la începutul secolului al XX-lea.

Pornind de la aceste considerente, prezenta cercetare este susținută de doi piloni: în prima parte se urmărește o prezentare a datelor biografice ale părintelui Gherasim Sârb, apoi, exclusiv pe baza documentelor arhivistice mitropolitane timișorene, vom extrage concluziile ce se impun asupra activității din timpul mandatului de protoiereu la Belin³.

¹ *Circulara* este un „document de administrație din categoria actelor cu caracter normativ, cuprinzând o comunicare oficială, întocmită sub formă de scrisoare oficială, reprodusă în mai multe exemplare identice, toate semnate, contrasemnate, parafate și adresate concomitent la mai mulți destinatari, pentru a le transmite, în același timp, un ordin de serviciu, o dispoziție, o directivă sau instrucțiuni referitoare la anumite obligații de serviciu ce urmează să fie îndeplinite”, vezi *Dicționarul termenilor speciali ale istoriei*, București, Editura Enciclopedică, 1982, p. 70.

² În 1924, Episcopia Aradului avea sub jurisdicție 6 protopopiate bisericești: Timișoara, Banat-Comloș, Lipova, Birchiș, Balin și Belin. Această realitate administrativ-bisericească se va reconfigura prin hotărârea nr. 2044/1939 emisă de Consiliul Eparhial din Arad și consemnată în cadrul Adunării Eparhiale a Episcopiei Timișoara, din 19 mai 1941. În aceste documente se menționează că Protopopiatul Belin va fi transferat la Recea, vezi Viorel Dorel Cherciu, *Administrația bisericească în Banat. Secolele XIX-XX*, Timișoara, Ed. Eubee, 2011, p. 109-110.

³ Jurisdicția protopopiatului de Belin din anul 1910 se întindea asupra a: 47 comune bisericești (4 mame și 5 filii), 43 biserici din care 16 erau din lemn; 48 preoți; 37 coli confesionale (aici studiau 4022 elevi, din care 3376 - peste 80% - studiau în coli populare, iar restul de 12%, urmau cursurile colilor străine); 40 clădiri colare aparținătoare comunelor bisericești (aici predau 38 învățători, care primeau o remunerație anuală cuprinsă între 367 coroane - 1500 coroane. Pentru a vedea bunăstarea locuitorilor din acele vremuri vom face următoarea precizare: în anul 1912, Damaschin Sârbu a cumpărat o casă în Belin cu suma de 735 coroane. Protopopul primea 1600 coroane dacă avea sub zece ani vechime sau 2000 coroane dacă avea peste 10 ani vechime, *Arhiva Arhiepiscopiei Ortodoxe a Timișoarei*, Actul nr. 2623/3-16 ianuarie, 1920), vezi Viorel Dorel Cherciu, *op. cit.*, p. 79.

Gherasim Sârb s-a n scut în ziua de 18 septembrie 1857 în localitatea Cerb 1 din jude ul Hunedoara. Urmeaz teologia sibian între 1877-1880, apoi, dup absolvirea studiilor teologice i promovarea examenului de califica iune, pleac la Budapesta unde între anii 1880-1884 studiaz dreptul. Reîntors, este imediat cooptat în administra ia bisericeasc din Sibiu în cadrul *Consistoriului mitropolitan*. Nu z bove te prea mult la Sibiu întrucât Institutul Teologic caransebe an din Banatul istoric îl cheam începând cu anul 1887, s predea viitorilor preo i: Istoria Bisericii, Teologia Fundamental , Dogmatica, Dreptul canonic, Retorica, Stilistica i Limba român ⁴.

În acest timp o cunoa te pe Ana Trettina cu care se va c s tori, aceasta d ruindu-i p rintelui Gherasim trei copii. Via a avea s -i fie erpuitoare, plin de obstacole, iar acestea au venit mult prea repede, prin tragedia unic în rândul clerului b n ean: moartea celor trei copii⁵.

Un eveniment mai pu in pl cut avea s se petreac în toamna anului 1900, atunci când preotul dar i profesorul de la Institutul Teologic din Caransebe , Gherasim Sârb, particip la concursul organizat pentru ocuparea postului de protopop de Belin . Protopopiatul era arondat Episcopiei Ortodoxe Române din Arad. Se înscriu doi candida i: Petru Ionescu i Gherasim Sârb. Din cei 64 de votan i din cadrul consistoriului eparhial ar dean, 51 au votat pe Petru Ionescu, iar 13 votan i l-au v zut protopop pe Gherasim Sârb⁶. Structurile biserice ti au trecut peste acest aspect semnificativ i l-au desemnat protopop de Belin pe Gherasim Sârb⁷. Aceste st ri de spirit nu l-au împiedicat pe noul protopop s desf oare o activitate de invidiat.

Ajuns la conducerea protopopiatului, primul pas pe care îl face este s implice clerul subordonat în dezvoltarea activit ii didactice⁸. De pild el anun într-o circular adresat preo ilor din tract c va veni în inspec ie în parohii i va solicita ca în acel moment s -i fie prezentat un raport cu privire la coal ⁹. Dovede te o maturitate cu privire la predarea în limba maghiar : o accept pentru a primi ajutorul de la stat¹⁰. Insist pe lâng dasc li, amintind, c au obliga ia de a supraveghea elevii în vederea educ rii religios-morale: supravegherea lor la biseric ; s - i fac cruce; s fie îmbr ca i curat; s fie feri i în citirea c r ilor nepotrivate etc.¹¹

În ceea ce prive te calitatea s lilor destinate cursan ilor, preo ii aveau datoria s vegheze la construirea colilor care puteau fi ridicate doar cu avizul celor de specialitate¹². Apoi, preo ii aveau obliga ia s sfin easc coala, iar la festivitatea prilejuit de deschiderea unui nou an colar s spun câteva cuvinte despre însemn tatea evenimentului¹³. Tot în sarcina clerului c dea renovarea colilor i grija ca acestea s fie curate¹⁴. Cu privire la acest subiect un eveniment amuzant l-a constituit adresa trimis de episcopul ar dean i destinat protopopului Gherasim Sârb în care se amintea printre altele: *...mai multe coruri biserice ti î i in exerci iile lor de cântare în salele de inv mânt ale coalelor noastre confesionale i înc în timp de sear . La acele exerci ii pe de o parte particip i elevi de ai coalei de toate zilele, pe dealt parte cori tii duc acolo i beuturi spirtuoase, fumeaz i murd resc coala cu scuip turi i capete de ig ri ori igarete a a, c pentru ziua urm toare cur irea recerut a salelor de inv mânt este imposibil . Deoarece aceste lucruri sunt condamnabile nu numai din punct de vedere moral-religios, dar sunt stric cioase i inv mântului public în coalele noastre confesionale, dispunem pentru aceasta urm toarele...*¹⁵ (Document 2. Anexa).

⁴ Vasile Petrica, *Institutul Teologic Diecezan Ortodox Român Caransebe (1865-1927). Contribu ii istorice*, Editura Episcopiei Caransebe ului, Caransebe , 2005, p. 269-273.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Documentele atest faptul c fraudă nu era frecvent în practica bisericeasc ortodox . A fost un caz unicat. De pild , la 19 martie 1911, sinodul protopopesc din Boc a Montan alege cu 81 voturi (unanimitate) protopop pe Mihail Ga par, Valentin Bugariu, *Protopopul Mihail Ga par. Studiu Monografic*, Timi oara, Ed. Eurostampa, 2007, p. 90.

⁷ Vasile Petrica, *op. cit.*, p. 272-273.

⁸ *Arhiva Arhiepiscopiei Ortodoxe a Timi oarei* (în continuare A.A.O.T.), actul nr. 1245/5-18 noiembrie, 1910; actul nr. 477 / 7-20 mai, 1910; actul nr. 1102/6-19 noiembrie, 1910; actul nr. 902/27 septembrie-10 octombrie, 1914.

⁹ *Ibidem*, actul nr. 1245/5-18 noiembrie, 1910.

¹⁰ *Ibidem*, actul nr. 428/10-23 aprilie, 1910; actul nr. 607/24 iulie-6 august, 1910; actul nr. 346/18-31 martie, 1910.

¹¹ *Ibidem*, actul nr. 348/18-31 martie, 1910.

¹² *Ibidem*, actul nr. 918/27 septembrie-10 octombrie, 1914.

¹³ *Ibidem*, actul nr. 821/8-21 august, 1912.

¹⁴ *Ibidem*, actul nr. 805/31 iulie-13 august, 1912.

¹⁵ *Ibidem*, actul nr. 2709/22 mai-4 iunie, 1910.

În alte circulare preoii / învățătorii confesionali sunt îndemnați:

- să îndrume copiii credincioșilor din parohii spre școala teologică sau pedagogică. Această măsură a fost luată în urma lipsei acute de preoți și cadre didactice¹⁶;
- să îndemne enoriașii să frecventeze școala¹⁷;
- să împlinească cu devotament și ambiție nobilă misiunea de dascăl¹⁸;
- „să intensifice rezultatele pozitive în învățământul religios”¹⁹.

Fără îndoială că activitatea membrilor Bisericii nu a fost întodeauna conform cuvintelor evanghelice. Ne vom referi la atitudinea unui preot din tractul Belinului care a solicitat imoral o taxă de înmormântare în cuantum de 45 coroane, aparținătorilor unui prizonier rus, ortodox. Protopopul cere preoților ca „în asemenea cazuri, preoții noștri să înmormânteze gratuit”²⁰. Amintim că protopopul din Belin a mai trimis până în anul 1916 mai multe circulare în care cerea imperativ ca să rămână să beneficieze de gratuitate în cazul înmormântărilor; înmormântarea copiilor din azile să fie săvârșită fără a pretinde nimic etc.²¹ Pe semne că ispita pecuniară a fost mai mare pentru părinții din tractul Belinului (nu ținem cont), decât avertismentele protopopului. În schimb, în documentele studiate nu se menționează pedeapsa care o vor primi cei care încălcă acest ordin sau dacă preotul în cauză a fost sancționat disciplinar pentru fapta comisă ...

Evenimente demne de consemnat s-au petrecut și în anii războiului, care din păcate au coincis și cu pierderea părinților Gherasim Sârb. Lipsurile erau din ce în ce mai mari, vădușii circulărele, însă nu aș putea să adăncesc ca preoții din tract să nu achiziționeze tablourile, fie a episcopului, fie a regelui. Belinul a primit din partea episcopiei arhiepiscopice 21 de portrete cu preasfințitul sa la prețul de 2 coroane și 50 fileri bucătărie, cu menținerea „portretului ierarhului, care întregite legea duhovnicească între turme și păstor”²². Imaginea regală era mai scumpă: tabloul reprezentând regele Carol al II-lea, având dimensiunea de 50/40 cm, avea prețul de 32 coroane. Fiecare localitate primise câte două exemplare: unul pentru oficiul parohial, iar unul pentru școala confesională²³.

Lipsurile generate de primul război mondial, determină părinții protopopului să ia o serie de măsuri consemnate în 41 de circulare adresate preoților și: clerul este îndemnat să sfătuiască enoriașii să fie cumpătați la mâncare și băutură; credincioșii să fie atenți la vânzarea alimentelor și a animalelor; pâinea să fie făcută nu numai din făină de grâu, ci mai degrabă un amestec de grâu, secară, orz și cartofi²⁴. Totodată enoriașii sunt îndrumați să folosească fiecare „petec de pământ” în vederea cultivării în special a „legumelor și verdeurilor” pentru „traitul vieții”²⁵. Aceste măsuri au menirea de a fi o profilaxie pentru eventuala criză alimentară provocată de război; protopopul anunță că soțiile celor aflați în război primesc din partea statului un ajutor în bani. Preoții sunt îndemnați să îndrume aceste enoriașe ca să fie chibzuite în cheltuirea acestor bani²⁶; protopopiatul face cunoscut parohilor că armata poate folosi clopotele bisericilor în vederea atenționării enoriașilor²⁷; regimentul corpului 7 armat din Timișoara a solicitat și a primit aprobarea din partea episcopiei în vederea folosirii turnurilor bisericilor din eparhie în scopuri militare²⁸; cere preoților și să sprijine armata cu eventualele solicitări: vase de metal, cartușe, patoane de pușcă etc²⁹; dispune ca preoții și învățătorii din tract să ajute autoritățile locale în vederea ridicării de monumente în memoria eroilor căzuți în război³⁰.

¹⁶ *Ibidem*, actul nr. 711/3-16 iulie, 1912.

¹⁷ *Ibidem*, actul nr. 950711-24 decembrie, 1923.

¹⁸ *Ibidem*, actul nr. 1023/17-30 septembrie, 1911.

¹⁹ A.A.O.T., actul nr. 5674/18 septembrie, 1930.

²⁰ *Ibidem*, actul nr. 413/2-15 iunie, 1916.

²¹ *Ibidem*, actul nr. 733/3-16 septembrie, 1916.

²² *Ibidem*, actul nr. 15/20 februarie, 1911.

²³ *Ibidem*, actul nr. 719/20 septembrie-3 octombrie, 1917.

²⁴ *Ibidem*, actul nr. 1147/2-15 decembrie, 1914; actul nr. 6148/23 noiembrie-6 decembrie, 1914.

²⁵ *Ibidem*, actul nr. 363/24 aprilie-7 mai, 1917.

²⁶ *Ibidem*, actul nr. 929/27 septembrie-10 octombrie, 1914.

²⁷ *Ibidem*, actul nr. 44/16-29 ianuarie, 1913.

²⁸ *Ibidem*, actul nr. 86/5-18 ianuarie, 1913.

²⁹ *Ibidem*, actul nr. 495/14-27 mai, 1915.

³⁰ *Ibidem*, actul nr. 871/12-25 septembrie, 1916.

Evenimentele de pe front aveau să aducă mari dezechilibre în parohiile din tractul Belinului. Problema sprijinirii materiale a orfanilor de către Biserică a reprezentat o preocupare constantă reflectată în numeroase circulare emise din protopopiatul Belin³¹. Acțiunile întreprinse de Protopopiat vizau sprijinirea acestei categorii sociale greu încercate sub diferite forme: preoții și învățătorii din tract aveau obligația de a efectua colecte în coli, în vederea achiziționării darurilor de Crăciun pentru urmașii celor căzuți în război³²; preoții din tract aveau datoria să sprijine instituțiile din Timișoara care au în grijă „orfaniile rămase după soldații căzuți în război”³³; preoții aveau datoria trimiterii sumelor strânse în biserică pe semestrul al II-lea al anului 1915. Sumele erau destinate familiilor „celor duși la război”³⁴.

Protopopul îndemna la sprijinirea diferitelor colecte: Comitele suprem din Arad, Dr. Baross Ferencz a inițiat o colectă pentru ajutorarea soldaților invalizi și a orfanilor celor căzuți pe front. Preoții și învățătorii din tract sunt rugați să sprijine această colectă³⁵; preoții și învățătorii din tract aveau obligația de a insista pe lângă familiile celor plecați pe front să se asigure la „Fondul de ajutorare Augusta” din Budapesta. Poliția de asigurare era între 45-70 coroane / an. În cazul decesului soldatului pe front familia primea o primă de 1000 coroane³⁶; Asociația „Crucea Roșie” a întreprins o colectă, iar sumele strânse au fost utilizate în scopuri caritabile în cadrul spitalelor. Clerul a avut obligația să îndemne credincioșii să sprijine această fundație³⁷.

Au fost circulare în care preoții erau înscrinși să prezinte elevilor importanța pomenirii celor adormiți³⁸, sau pe de altă parte învățătorii din colile confesionale nu de puține ori aveau obligația să îndrume elevii să-i ajute prin ei în treburile gospodărești, iar dacă este posibil și alte familii care au nevoie de ajutor³⁹.

Un alt aspect ce ne-a atras atenția o reprezintă *problema concubinajului* atât de condamnat de Biserică. Autoritatea eparhială a constatat că numărul celor care trăiesc în concubinaj este mai mare cu 10% decât cei cununați, astfel solicitând protopopului să întreprindă toate cele necesare în vederea „stăpîririi concubinajelor”⁴⁰, dar în același timp episcopia ardeană pretindea o coroană de la fiecare cununie religioasă încheiată⁴¹. Taxa episcopală se aduna cu taxele protopopului și cu nevoile parohiei unde se încheia Taina. Pe aceste considerente, un număr tot mai mare de enoriași preferau să încheie doar căsătoria civilă, iar apoi datorită taxelor bisericești impuse, aceștia preferau să amâne ori să anuleze căsătoria religioasă.

Una dintre aspectele delicate a reprezentat-o, fără îndoială, problema banilor. Multe dintre parohiile arondate protopopiatului Belin erau restante. Circulara cea mai populară, câteva zeci, face referire la presiunile exercitate de superiorul din Belin pentru a recupera cei 6 fileri / suflet din fiecare parohie⁴². Populația sărăcită de anii războiului făcea foarte greu îndatoririlor față de biserică.

Putem socoti amuzantă inițiativa unor preoți de a strânge contribuția folosindu-se de jandarmi sau avocați. Gherasim Sârb simte pulsul generat de nemulțumirea credincioșilor din acele parohii, îmi dă seama că lucrurile evoluează în direcție greșită, iar prin această atitudine imaginea Bisericii poate fi ireparabil mutilată în sufletul credincioșilor. De aceea dispune ferm stoparea acestor practici⁴³.

Fondurile adunate la protopopiat erau necesare ajutorării parohiilor sărace, acțiunilor filantropice etc.. Nu putem să trecem cu vederea atitudinea lăudabilă a protopopului la primirea adresei nr. 2297 / 1915, emisă de

³¹ *Ibidem*, actul nr. 1079/30 noiembrie-13 decembrie, 1915.

³² *Ibidem*, actul nr. 1144/30 noiembrie-13 decembrie, 1915.

³³ *Ibidem*, actul nr. 395/2-15 iunie, 1916.

³⁴ *Ibidem*, actul nr. 30/18-31 ianuarie, 1916; actul nr. 43/20 februarie-5 martie, 1917.

³⁵ *Ibidem*, actul nr. 125/5-18 martie, 1916.

³⁶ A.A.O.T., actul nr. 576/5-18 septembrie, 1916; actul nr. 3383/11-24 iulie, 1916.

³⁷ *Ibidem*, actul nr. 2242/5-18 iunie, 1916.

³⁸ *Ibidem*, actul nr. 804/11-24 octombrie, 1917.

³⁹ *Ibidem*, actul nr. 236/7-20 martie, 1917.

⁴⁰ *Ibidem*, actul nr. 2290/28 mai-10 iunie, 1915.

⁴¹ *Ibidem*, actul nr. 6501/20 ianuarie-2 februarie, 1916.

⁴² *Ibidem*, actul nr. 1089/12-25 noiembrie, 1914; actul nr. 963/11-24 octombrie, 1913; actul nr. 893/3-16 septembrie, 1913; actul nr. 1162/28 noiembrie-11 decembrie, 1913; actul nr. 893/3-16 septembrie, 1913; actul nr. 1598/8-21 mai, 1912; actul nr. 740/16-29 octombrie, 1911; actul nr. 686/8-21 octombrie, 1915; actul nr. 585/8-21 iunie, 1915; actul nr. 2305/7-20 mai, 1915; actul nr. 860/24 octombrie-6 noiembrie, 1917; actul nr. 555/13-26 august, 1917; actul nr. 2661/3-16 iulie, 1917.

⁴³ *Ibidem*, actul nr. 1137/3 aprilie, 1925.

Consistoriul Diecezan din Arad, care prevedea achiziționarea unei reședințe destinate protopopului. Președintele fusese fixat la 20000 coroane, urmând să fie plătit de localitățile de sub jurisdicție în termen de 10 ani. Gherasim Sârb socotește că este un efort financiar prea mare, astfel că el și președintele nu este de acord cu această măsură și roagă să nu mai fie strânse sumele pentru acest proiect⁴⁴.

În ceea ce privește conduita președintelor de la începutul secolului al XX-lea, apreciem că nu a fost întodeauna imaculată. Autoritatea episcopală a luat act cu mâhnire de obiceiul unor președinti de a blestema enoriașii. Astfel, episcopul îndeamnă președinții din tract la un limbaj creștinesc⁴⁵.

În anul 1928 părințele protopop Gherasim Sârb se pensionează, iar la 31 ianuarie 1928 în reședințele reunite ale Eforiei Protopopescii a Consiliului Protopopesc s-a efectuat predarea-primirea documentelor către noul protopop, Iosif Goan⁴⁶.

Conchidem că circularele arhiepiscopale timișorene pun în lumină activitatea unui om, cu părți bune și mai puțin bune, dar în ansamblu, apreciem că au fost pozitive pentru spiritualitatea bună a ortodoxiei. Pe aceste considerente, regele Ferdinand I al României l-a răsplătit cu medalia „Răsplata Muncii pentru Biserică” în anul 1923⁴⁷, ca apoi în momentul trecerii la cele veșnice avea să fie condus de un impresionant număr de președinti credincioși, iar slujba înmormântării fiind oficiată de însuși mitropolitul Nicolae Bălan al Sibiului⁴⁸.

Bibliografie

***, *Arhiva Arhiepiscopiei Ortodoxe a Timișoarei*.

Bugariu, Valentin, *Protopopul Mihail Gașpar. Studiu Monografic*, Timișoara, Editura Eurostampa, 2007.

Cherciu, Dorel Viorel, *Administrațiile bisericăse în Banat. Secolele XIX-XX*, Timișoara, Editura Eubee, 2011.

***, *Dicționarul științelor speciale ale istoriei*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.

Petrica, Vasile, *Institutul Teologic Diecezan Ortodox Român Caransebe (1865-1927). Contribuții istorice*, Caransebe, Editura Episcopiei Caransebeului, 2005.

⁴⁴ *Ibidem*, actul nr. 549/19 august-1 septembrie, 1915.

⁴⁵ *Ibidem*, actul nr. 3205/4 august, 1926.

⁴⁶ Viorel Dorel Cherciu, *op. cit.*, p. 109-110.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 86.

⁴⁸ Vasile Petrica, *op. cit.*, p. 273.

